

NOTE DE LECTURA

Doina Ruști, Fantoma din moară, Ed. Polirom, 2008. În dorința de a fi originală, autoarea se desparte de romanul realist despre “obsedantul deceniu”, gen Preda, Buzura, Țoiu și se uită spre inovatorii D.R.Popescu, G.Bălăiță. Dar romanul Doinei Ruști se deosebește și de romanele acestora. Noutatea cărții Doinei Ruști nu stă atât în subiect, cât în structura compozițională a textului. Autoarea fărmițează textul în trei părți temporal-narative cu naratori diferiți, asezându-le în două planuri: realist și fantastic. Urmărind realizarea acestor aspecte de poetică, am impresia că autoarea cam amestecă complexitatea cu complicarea. Cele trei părți nu se constituie într-o confruntare de oglinzi paralele, ele, pur și simplu, se succed. Oare romanciera a lăsat “confruntarea” pe seama cititorului? Mă îndoiesc. Romanul, prin prima parte [“Viața secretă a Adelei”] începe printr-o “lovitură de teatru” trucul cu manuscrisul parvenit naratorului e preluat de internet. Viitoarea eroină și narator din această parte, Adela—Del în roman—descoperă în vitrina librăriei “Mihail Sadoveanu” [din capitală?!] o carte cu titlu “Viața secretă a Adelei Nicolescu povestită de Florian Pavel”. Adela mai are parte de o surpriză, descoperă că respectiva carte de fapt reproduce textul unui *blog* semnat *stafia.ro*. Partea aceasta are două axe narative și doi naratori: cea obiectivă a autorului Florian Pavel care narează un timp trecut și cea a prezentului lecturii Adelei în interiorul căreia plonjează în copilărie. Din nou lipsește “confruntarea”, Adela nu face decât să confirme și eventual să completeze perspectiva scriitorului Pavel. E firesc ca anumite evenimente, situații să depășească puterea de înțelegere a copilului și astfel să se deschidă portița spre fantasticul ce se țese în jurul morii satului, monument și memorie a satului Comoșteni. Partea a doua, scrisă la persoana a treia, evocă prin ochii naratorului matur și obiectiv un segment temporal din epoca comunistă. O crimă săvârșită în moară aduce, ca în tragedia antică, peste sat și oamenii lui un lanț de nenorociri: dispariții, arestări, avorturi, chefuri bahice și sexuale ale “reprezentanților”, furturi de la CAP (avutul obștesc), cozi la Alimentara, căderea în derizoriu a unor ritualuri (înmormântarea, suprapunerea Sf. Paște peste 1 Mai muncitoresc; dar și mai grav, oameni se suspectează între ei, săvârșesc delațiuni și au comportamente nu atât asociale, cât bizare. Lumea din Comoșteni e grav maculată de ...regimul comunist. Dimensiunea realistă a romanului e în parte neîmplinită literar. Scriitoarea are ambiția frescei. Dar aceasta nu se realizează pe un interval de timp scurt, aici se pare de 24 de ore, și prin aglomerarea de fapte și oameni, aglomerare ce culminează cu menționarea catastrofei de la Cernobil [mențiune necesară pentru determinarea timpului istoric?] De la un punct încolo acest procedeu nu se mai ajustează cu fantasticul, și așa destul de firav, mai mult fabricat decât “natural”, și nici cu încercările de poetică metatextuală. În loc să se realizeze o imagine unitară și totalizatoare se cade în relatarea unor fapte diverse [pentru știrile PRO TV?] Singurele pagini antologice sunt cele despre demolarea morii. Scoase de acolo și puțin “aranjate” ar da o schiță excepțională. Din păcate scriitoarea nu are răbdare pentru textul scurt, dar nici vîna epică și știința amănuntului pentru frescă. Ultima parte, “Două zile”, ne întoarce la anul 1910 prezentînd viața învățătorului Ion Nicolescu, bunicul Adelei. Textul e compus din două secvențe temporale: prima evocă perioada fastă din viața învățătorului și a satului de dinaitea războiului, din vremea capitaliștilor care au construit în sat școală, cămin cultural, moară, iar a doua sfîrșitul tragic [suntem în anul 1953] “dăruit” venerabilului dascăl de către comunism prin mesagerii lui, activiștii Mitriță Pistol și Andronache Pavel [nu altul decât tatăl scriitorului Florian Pavel]. Cele două unelte ale comunismului sunt foști elevi ai învățătorului, cei mai răi ca ființe și intelect dintre școlari. Din rîndul unor asemenea specimene și-a recrutat partidul comunism soldații. De recitat paginile despre cei doi elevi pentru că am impresia că naturalismul, împănăt cu oaresce psihanaliză, îi face cu ochiul scriitoarei, aceasta căzînd în capcana flirtului. Caracterul criminal al comunismului se justifică prin patologia nativă și psihismul aferent ce caracterizează indivizi de genul Pistol și Pavel?! Dar să ne întoarcem la faptele celor doi: dascălul e batjocorit și umilit, forțat ca în mijocul curții să înalțe rug din cărțile sale și scrisorile primite de la Spiru Haret. Imaginea bătrînului ce moare îngenunchiat cu mîinile înălțate spre cer este cutremurătoare. La eveniment, din uliță uitîndu-se prin gard, asistă neputincios un...cerșetor. Nu e

altcineva decât Sile, fiul învățătorului, care a reușit să se întoarcă din captivitatea fraților sovietici. Evident toate elementele scenei: cărțile care ard pe rug, figura de martir a învățătorului sunt simbolice. Paginile respective, bine scrise, constituie marea reușită din tot romanul. Ar merita reproduse, dar lăsăm cititorului plăcerea lecturii.

Cronicile au cam suprasolicitat dimensiunea fantastică a romanului. După părerea mea acesta e destul de fragil. Nu e nici fantastic doctrinar, nici pur folcloric. E unul “fabricat la vedere”. În mare parte se reduce la niște elemente “pitorești” din existența unor oameni—de la copii la bătrâni—maltratată de dictatura comunistă.

*

Ștefan Dumitriu, Lasă zilei scîrba ei, Ed.Vremea, 2009. În noul său op de dimensiuni și ținută biblice, autorul ne invită la un talk-show românesc cu pagini și bune și rele. Are grijă să se blindeze cu mărturisiri de crez artistic și cu citate celebre (din Cartea lui Iov și Durrenmatt). Poate că inutil se justifică și ideologic deoarece ceea ce autorul afirmă cam e contrazis de realitate (aspectul referitor la democrația noastră dîmbovițeană). Textul fiind lung mă rezum să citez doar o frază “Pe de altă parte, cred că avertismentul pe care această carte îl dă la un moment dat prezentului, printr-un evident exercițiu de imaginație, poate fi util chiar și pentru o țară ca a noastră, cu o democrație consolidată, în care instituțiile Puterii—Parlamentul, Guvernul, Justiția, Președenția—funcționează în armonie și respect reciproc.” Să fie textul ironic?!

Pornind de la ceea ce afirmă scriitorul despre ficțiune nu pot spune decât că Ștefan Dumitriu repetă în romanul său experiența lui Cezar Petrescu. Păcat că din cele 650 de pagini format mare cam trei sferturi sunt gazătărești și cu accentuat iz pamfletar care duc la sufocarea dramatismului epic necesar subiectului.

Referitor la ținuta “biblică” a romanului mai putem adăuga următoarea observație: dacă avem în vedere durata în timp a fabulei putem spune că personajul narator, Ghiță evreul, are o vîrstă respectabilă. De asemenea cei doi naratori, Ghiță și scriitorul Covaliu, își zic fiecare “evanghelia” lui.

Un prim plus pe care îl putem acorda romanului este pentru abila lui construcție. Textul e compus din două părți cu titluri simbolico-metaforice (“Balada puiului de toamnă” și “Porumbelul vestitor sau de ce iubim America”). Trama romanului se desfășoară pe două axe temporal-narative, cea a lui Ghiță centrată pe epoca interbelică (războiul) și cea a scriitorului Covaliu centrată pe epoca postdecembristă. Cele două axe narative se intersectează din cînd în cînd în paginile despre regimul comunist. Fluxul narativ e întrerupt din cînd în cînd de cîte un calup de știri și informații în stil TV, “Pulsul planetei” încercîndu-se în felul acesta racordarea țărișoarei noastre la mapamond.

Folosind ironia și satira autorul construiește panorama de talcioc a politicii și democrației de pe malurile Dîmboviței. Nici un personaj al momentului istoric nu scapă de “oglinjoara” romancierului. Un presupus model îndepărtat pentru romanul lui Ștefan Dumitriu poate fi “Istoria ieroglifică” a lui Dimitrie Cantemir. Lui Ștefan Dumitriu nu i se poate nega darul povestirii sau mai exact spus cel al regizării: după cîteva zeci de pagini cînd ești pe cale să închizi cartea introduce cîte o “bombă narativă” care te obligă să duci mai departe lectura.

*

Daniela Zeca, Istoria romanțată a unui safari. Ed. Polirom, 2009. Romanul reconstituie narativ fascinația pe care lumea musulmană a Magrebului o exercită asupra unei fiice a Europei, de o puternică sensibilitate poetică, ajunsă oarecum întîmplător acolo. Lumea musulmană a Tunisiei e receptată în primul și primul rînd senzual. Europeanul saturat de raționalism, intelectualism și chiar de ateism și de consumism caută, cel puțin pentru un sejur, o baie într-o apă proaspătă, curată, revigorantă care să-i amintească de începuturi, de miracolul iubirii. “Deșertul” mereu mișcător și plin de surprize e opus “sterilității” și “uscăciunii” care amenință bătrînul continent

Una din calitățile cărții este curgerea narativă. Autoarea pur și simplu poveștește parcă în fața unor călători aflați în popas într-o oază a deșertului. Aventura în lumea musulmană îi pune eroinei, Darrielle, în paranteză etosul bovaric. Un alt merit al scriitoarei este descrierea arhitecturii și a spațiului musulman—un exemplu sunt paginile despre casa lui Mehira—dar și observația realistă a elementelor de civilizație europeană prezente în această lume (băcânia, cafeneaua, benzinăria și în parte imaginea portului). Artă descrierii este subtilă prin senzualismul vizual, olfactiv, dar și auditiv, reușind să redea poezia specifică a locurilor și a oamenilor.

Pentru structura și ritmul narațiunii s-a invocat drept model Coranul. Se poate, dar impresia de construcție prin secvențe are totuși suport în text. Aceste secvențe sunt portrete, imagini de peisaj exotic, scene gen—imagini din viața cotidiană.

Excepțional scrisă, totuși **Istoria romanțată a unui safari** nu este un roman al cunoașterii. Este o frumoasă poveste de iubire a două ființe (un bărbat și o femeie) care ies pentru moment din multiplele lor determinări (rasiale, etnice, sociale, culturale) pentru a trăi atemporal misterul iubirii încât exotismul poate fi înțeles ca spațiu edenic. Povestea lor va trece în *poveste*, iar cei doi, fără urmări dramatice, se despart fiecare întorcându-se acasă reintrînd fiecare în personalitatea sa pentru a exista în continuare în mundanul lui.

Critica de întâmpinare a considerat, cu îndreptățire, romanul ca replică feminină, din posmodernis, la romanul *Maitreyi* al lui Mircea Eliade. Trebuie făcute două complezări la această alăturare: statutul personajelor e inversat, europeanul este femeia, iar autohtonul e bărbatul; și, romanul Daniei Zeca se deosebește (intenționat?) de cel al lui Mircea Eliade prin lipsa dramatismului pe care îl presupune orice impact dintre două lumi diferite. Romanul lui Eliade, roman al cunoașterii are o miză ideologică relevantă, probabil inerentă savantului Eliade.

Romanul Daniei Zeca se citește cu interes și plăcere, urmînd să vedem dacă rămîne un best-seller al momentului. Traducerile vor confirma?!

Mediaș, mai, 2010

Ionel POPA